

Oscarskyrkan

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Oscarskyrkan

Oscars församling, Östermalms-Lidingö kontrakt, Stockholms stift
kv Stallmästaren 1, Narvavägen 6, Östermalm, Stockholms kommun och län, Uppland

Oscarskyrkan uppfördes 1897–1903 och invigdes i september 1903. Kyrkan är resultatet av en arkitekttävling som vanns av Gustaf Hermansson (1864–1931). Hermansson hade då redan ritat en kyrka i Sundsvall, Gustaf Adolfskyrkan, invigd 1889. Under 1890-talet kom han att arbeta i Sundsvall, bl a som stadsarkitekt, och stod för flera av de profana nybyggena i den stenstad som växte upp där efter den stora branden 1888. Han ritade också ett tiotal större kyrkor runt om i landet, bl a Gustaf Adolfskyrkan i Helsingborg (1895). I Stockholm har han utöver Oscarskyrkan ritat Sofia kyrka, uppförd 1902–1906, samt några bostadshus. Oscarskyrkan har under 1900-talet genomgått tre större renoveringar.

Oscarskyrkan är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

Invånarantalet i Ladugårdslands församling, till vilken Oscarskyrkan hörde de allra första åren, ökade explosionsartat under 1800-talets sista decennier. Ökningen berodde på den snabba utbyggnad av det f d Ladugårdslandet, sedan 1885 stadsdelen Östermalm, som ägde rum vid denna tid. När församlingen delades 1906 och Oscars, Hedvig Eleonora och Engelbrekts församlingar tillkom, var den inte bara den till ytan största församlingen i Stockholm utan också landets folkrikaste med sina omkring 68 000 medlemmar.

Det var efter decenniers diskussioner om olika alternativa förslag till plats för en ny kyrka som församlingen 1895 hade köpt den blivande Oscarskyrkans tomt sedan en del av Fredrikshovs slottsanläggning rivits. Redan samma år utlystes en arkitekttävling om en ny kyrka. Bland de 18 tävlingsförslagen belönades arkitekten Gustaf Hermanssons med första pris och i januari 1897 påbörjades kyrkobygget. Det var kung Oscar II själv, efter vilken kyrkan är uppkallad, som lade den första grundstenen.

Byggnadsarbetena kom att dra ut på tiden p g a problem med grundläggning, uteblivna leveranser, strejker m m varför kyrkan invigdes först i september 1903. På församlingens begäran kom tornet att byggas något högre än i tävlingsförslaget. Den största förändringen var emellertid att den ursprungliga kombinationen tegel och natursten i fasaden ersattes med en fasadbeklädnad av enbart natursten. 1903 uppfördes det lilla gravkapellet i kyrkotomtens sydöstra hörn.

Under 1900-talet har Oscarskyrkan genomgått tre större renoveringar. Redan i samband med att Hermansson vann tävlingen och vid invigningen framfördes det kritik mot kyrkans stilarkitektur. I Socialdemokraten framfördes 1903 att byggnadsverket var ”blottat på varje spår till originalitet”. 1918, således redan femton år efter invigningen, beslöt församlingen att genomföra vissa förändringar av interiören och arkitekten Lars Israel Wahlman (1870–1952)

engagerades för uppdraget. Han betraktades vid denna tid som en av landets främsta kyrkoarkitekter efter att ha ritat Engelbrektskyrkan i Stockholm 1906–14.

När renoveringen, som ägde rum 1921–23, stod klar var den Hermanssonska interiören till stora delar utplånad. Den förändring som kanske kom att påverka kyrkorummet mest var de nya glasmålningarna, utförda av Emanuel Vigeland (1875–1948). Nästa stora ombyggnad ägde rum 1954–56, då med Otar Hökerberg (1882–1960) som arkitekt. Denna renovering var dock mindre omvälvande än Wahlmans. 1997 genomfördes de senaste stora förändringarna av kyrkorummet. Arkitekt var då Jerk Alton (f 1937).

BESKRIVNING

Omgivningen

Oscarskyrkan ligger i Stockholms innerstad, i sydöstra delen av Östermalm där Storgatan och Narvavägen möts. Narvavägen var en av de breda trädplanterade esplanader som kom till under 1800-talets sista decennier och är tillsammans med den närbelägna Strandvägen en av stadens paradgator med sina monumentala bostadspalats från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal.

Närmast österut ligger resterna av det gamla Fredrikshovs slott med anor från 1660- och 1770-talen. Västerut, på andra sidan Narvavägen, ligger de f d kasernerna och stall till Livgardet för häst från tidigt 1800-tal, sedermera Riksantikvarieämbetet, samt Historiska museet från sent 1930-tal. Precis norr om kyrkan, med adress Fredrikshovsgatan 3, uppfördes 1904–07 Oscars församlingshus ritat av arkitekterna J O Grundström och L Peterson. Det rymmer idag

pastorsexpedition och tjänstebostäder. Tvärs över gatan ligger Oscars församlingshem, byggt 1933 med L I Wahlman som arkitekt.

Kyrkomiljön

Kyrkotomten är femkantig och sluttar något mot söder. Kyrkobyggnaden ligger delvis något ovanför gatunivån på låga terrassmurar av granit med breda trappor av samma material som leder upp till kyrkan. Den södra trappan pryds av stora granitklot medan huvudtrappan i väster flankeras av pampiga gjutjärnskandelabrur med ljusglober.

Marken kring kyrkan utgörs i huvudsak av gräsmattor med inslag av stenbeläggning. Intill kyrkan finns rabatter och i sydost står en stor kastanj. I nordväst finns en liten anläggning med en kryddgård, inramad av låga buxbomshäckar. I tomtens sydöstra hörn ligger Oscars Lillkyrka, ursprungligen uppförd som gravkapell 1903. Liksom kyrkan är den ritad av Gustaf Hermansson och har liksom denna en naturstensfasad. Lillkyrkan används numera för gudstjänster och förrättningar i mindre skala.

Exteriör från söder.

Oscars Lillkyrka, interiör.

Kyrkoanläggningen

Oscarskyrkan är en treskeppig **hallkyrka** med två korta breda korsarmar i norr och söder samt rakavslutat **kor** i öster. Det åttio meter höga kyrktornet, som har en kvadratisk grundplan, är placerat i byggnadens sydvästra del. Fyra mindre torn, i vilka trappor är inrymda, kompletterar anläggningen. Huvudentrén ligger i väster, sakristian i en utbyggnad norr om **koret** och söder om detta är den s k Silverkammaren utbyggd. Stommen är av tegel.

Exteriör

Oscarskyrkans exteriör är utformad i **nygotisk** stil. Stommen är helt klädd med natursten; sockeln med rosa vätögranit, murarna i övrigt med grårosa växlande rå- och slåthuggen marmor från Kvinnerstatorp och Glanshammar i Närke, i vågräta skift av varierande höjd. På grund av materialbrist kom de övre delarna att kläs med marmor i mindre dimensioner, s k nubbssten.

Listverk och fönsteromfattningar är av gråvit kalksten, också från Närke (Tångsäter).

I fasaden förekommer en rad för **gotiken** och **nygotiken** typiska drag som **strävpelare**, **fialer**, höga spetsbågiga **masverksfönster**, vattenkastare i form av långhalsade odjur samt portaler med skulpterade tympanon. I västfasaden markeras huvudentrén med en hög portal med **tympanonfält** med de fyra **evangelistsymbolerna** i vit italiensk marmor, däröver ett stort **rosettfönster**. Portalerna och en del fönster flankeras av kolonner av polerad rödsvart granit från Vånevik i Småland. Portarna av lackad ek har stora dekorativa svarta smidesbeslag. Högt upp i det fyrkantiga tornet finns höga spetsbågeformade

Exteriör från väster.

ljudöppningar och däröver stora transparenta urtavlor. Den åttkantiga, smäckra och spetsiga tornspiran är klädd med kopparplåt och kröns av en glob med ett smideskors och en förgylld tupp. Även de östliga trappornen är klädda med koppar. De västra trappornen och de branta taken i övrigt är klädda med skifferplattor. Samtliga småtorn kröns av förgyllda spiror.

Interiör

Via ett sekundärt glasat vindfång kommer man in i den rektangulära förhallen där väggar och valv är putsade, avfärgade i brutet gulvitt med valvribborna illusionsmålade som tegel med grå fogar. Valven vilar på **knippepelare** med **akanuskapital**. Golvet är mönsterlagt av marmor.

Tre glasade dörrar leder in i **långhuset**, under orgelläktaren. Mittskeppet är mycket brett med höga **kryssvalv**. De låga och smala sidoskeppen, som fungerar som gångar, övergår österut i två breda och ganska grunda korsarmar. Runt mitt-

Kyrkorummet mot **koret**.

skeppet löper breda läktare i norr, väster och söder, i liv med åtta kraftfulla arkadpelare av röd våneviksgranit. Läktarna bärs upp av stora **segmentbågar**. Väggar och valv är putsade, avfärgade i brutet gulvitt med valvribborna illusionsmålade som i förhallen.

Golvet är belagt med grå polerad kalksten förutom i bänkkvarteren, där det är brädgolv. Den enkla bänkinredningen med gavlar försedd med träsniderier härrör från byggnadstiden men har sekundärt getts en grönaktig lasering. De ursprungligen två bänkkvarteren i mittskeppet är numera fyra. Genom att en bänkrad tagits bort på vardera sida av mittgången har det bildats en korsformad plats mitt i kyrkan.

De 33 stora glasmålningarna i djupa färgtoner med motiv från Gamla och Nya testamentet dominerar kyrkorummet. De är utförda av den norske konstnären Emanuel Vigeland i samband med 1920-talets stora omdaning. Predikstolen av gotländsk kalksten, också tillkommen vid denna ombyggnad, är placerad norr om **koret**. Den är huggen efter en modell utförd av skulptören Tore Strindberg (1882–1968) efter Wahlmans ritningar. Ljudtaket däremot härrör från byggnadstiden. Träreliiefen med ängeln ovanför dörren till predikstolen är utförd av John Lundqvist.

Dopfunten har sin ursprungliga placering på andra sidan **koret**. Den är av vit marmor, utformad efter Gustaf Hermanssons ritningar. I kyrkorummet finns ett flertal typer av armaturer. I mittskeppet hänger fyra stora nytillverkade mässingsljuskronor av äldre typ. En ljusring framför **koret** och lampetter av mässing tillkom vid 1997 års renovering medan läktarnas takarmaturer är från 1970-talet.

Kyrkans huvudorgel är placerad på läktaren i väster. Orgeln är byggd 1949 av den danska or-

Kyrkorummet mot väster och orgelläktaren.

Koret med dopfunt och läspulpet samt predikstolen.

gelfirman Marcussen & Søn i Aabenraa och har 78 stämmor. Orgelfasaden av obehandlad ek med delvis förgyllda detaljer är utförd av arkitekten Bernhard Schill. Mellan orgeln och södra respektive norra läktarna står höga delvis genombrutna träskärmar med **masverk** i **gotisk stil**, tillkomna vid Wahlmans renovering. Orgeln döljer delvis västfasadens stora rosettfönster, som är det enda återstående av de ursprungliga glasmålningarna utförda av glasmålarfirman Neumann & Vogel i Stockholm.

På läktarna i norr och söder är både de ursprungliga brädgolven och bänkinredningen bevarade. Läktarnas barriärer med sina smala **balustrar** härrör från 1920-talets renovering. De bastanta arkadpelarnas **kolonnskaf** och stenskiivorna över dessa var ursprungligen blankpolerade men fick vid samma tillfälle ett helt annat uttryck och kulör genom att de behöggs eller mattslipades.

I öster ligger det rakt avslutade **koret** tre steg

högre och något smalare och lägre än mittskeppet. Väggar och valv är dekorerade med **al secco målningar** utförda 1922 av dekorationsmålaren Filip Månsson (1864–1933). Ytorna är täckta av blommor av **kurbitstyp**, växtmotiv och olika kristna symboler, inplacerade i landskap. Det stora korfönstret av Vigeland gestaltar liknelsen om Den förlorade sonens återkomst.

Altaruppsatsen är modellerad av skulptören John Lundqvist (1882–1972), gjuten i guldbrons. Här skildras Livet och Döden i högre relief och delvis fristående skulpturer kring en Kristusgestalt, placerad inom en **mandorla**. Verket är placerat på ett **postament** av svart granit medan altarbordet är av slipad kalksten. **Altarringen**, som är från byggnadstiden, är utformad som en halvrund **arkad** med bågar av kalklaserad vit marmor. Från **korvalvets** slutsten hänger en äppel av **aloelikh**ande blad i nysilver. I valvkaporna finns två ovala öppningar, vilka utgör mynningarna på den ljudkanal som går från or-

Koret med altarpupsats, al secco-målning och Vigelands fönster.

geln **fjällverk** över kyrkvinden. Korgolvet, liksom trappan upp till koret, är belagt med par-kettgolv.

I den södra korsarmen finns Den gode herdens kapell, iordningställt 1979. Dess altare, altarring och **ambo** är av ek. Kapellets samtliga textilier går i blått. Här står **kororgeln** med fyra stämmor, byggd av den danska orgelfirman Bruno Christensen & Söner 1979. I den norra korsarmen, som under en period har använts som dopkapell, förvaras lösa stolar, flygel m m. I båda korsarmarna finns sedan den senaste renoveringen förråd, som står mot västväggen.

Sakristian är belägen norr om **koret** och avslutas i norr med en liten **absid** med ett altare. Taket är välvt och liksom väggarna putsade och målade i brutet vitt, golvet är belagt med bräder. Fönstren är blyspröjsade med tonat rött och grönt glas. Söder om **koret** finns ”silverkammaren” och i källaren under **koret** finns en textil-

Den gode herdens kapell i södra korsarmen.

kammare. Längst ned i torndelen har inrättats en toalett med skötrum.

Inventarier

Bland Oscarsskyrkans många värdefulla inventarier kan nämnas det ”Féronska” silvret, omfattande **kalk**, **patén**, **oblatask** och vinkanna, samt en dopskål i ädelstensbesatt och förgyllt silver. De utfördes redan 1893 efter formgivaren Hugo Hörlins ritningar men donerades till kyrkan 1903 av hovjuveleraren Carl Féron, därav namnet. Från byggnadstiden är även den sjuarmade kandelabern i mässing, ritad av G Hermansson.

Altarkorsen, tillverkad efter L I Wahlmans ritningar på 1920-talet, är i silver och silverbeslagen ebenholtz med ädelstenar. De sex höga altarljusstakarna av silver tillkom också 1922 efter Wahlmans ritningar liksom **korsets** läspulpet i laserad ek med gulddekor. Flera **mässshakar**

och altartextilier är bevarade sedan 1903 men här finns även textilier av yngre datum som t ex **mässhakar** och **altarbrun** ritade av kända konstnärer som Oscar Brandtberg, Sofia Widén m fl. Bland övriga textilier kan nämnas korets **flossamatta**, vävd 1936 efter ritning av Märtha Gahn.

I kyrkan står även de s k Profeterna, åtta polychroma skulpturer av trä och gips, utförda av skulptören Gunnar Torhamn under åren 1922-35. De hade sin ursprungliga placering på **kapitälén** till långhusets nedre kolonner. De två höga kandelabrarna i mässing, som nu flankerar mittgången i väster, stod ursprungligen i **koret**. Textilen över altaret i Den gode herdens kapell har komponerats av Anna-Lisa Odelqvist-Krusse. Kyrkans tre större klockor, som bär Oscar II:s bild i relief, är gjutna 1902 av firman Johan A Beckman i Stockholm. Förutom två mindre klockor, s k kvartar, finns även sedan 2001 ett klockspel som består av 25 klockor, gjutna på Bergholtz' gjuteri i Sigtuna.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

Oscarskyrkan är ett av de sista stora exemplen på **nygotik** i landet. Med sin näst intill helt orörda exteriör bildar den tillsammans med det likaledes välbevarade lilla gravkapellet en viktig ensemble i Stockholms stadsbild. Med sina omkring 1 250 platser är kyrkorummet ett av de större i Stockholm. Interiören är dock splitttrad genom de många ingrepp av olikartad karaktär som genomförts under 1900-talets lopp.

Med sina tre stora ombyggnader av interiören kan Oscarskyrkan ses som ett exempel på 1900-talets olika syn på bevarandeideologi och omgestaltung av ett äldre kyrkorum. Rymden kvarstår sedan byggnadstiden men i övrigt finns

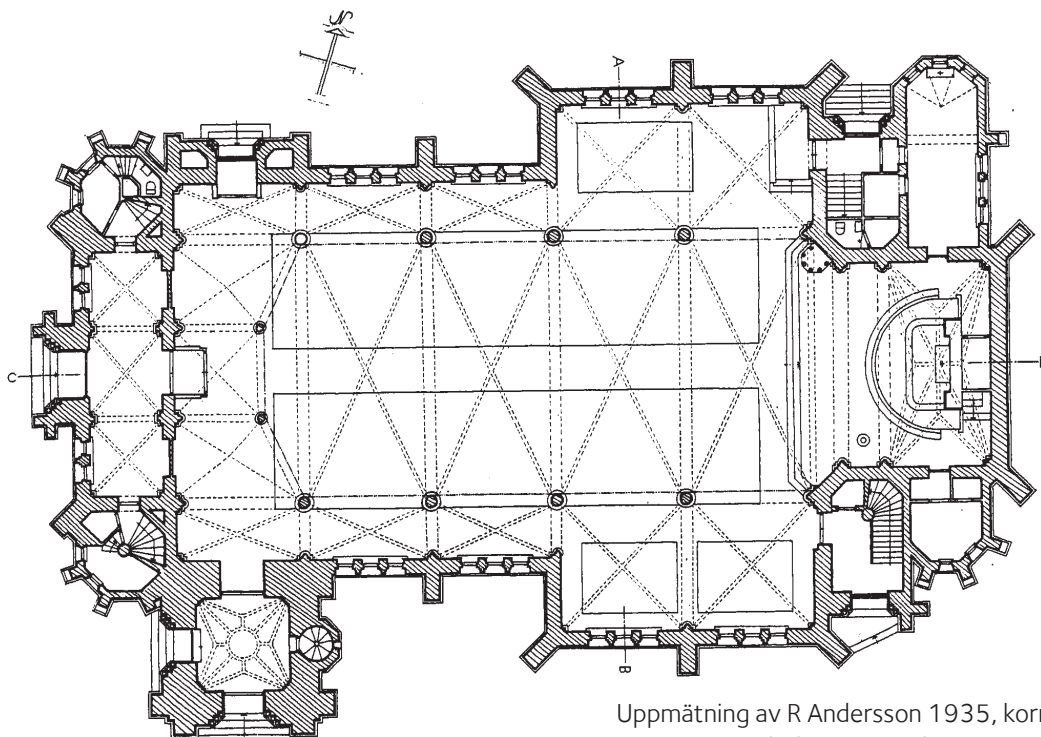
inte mycket kvar av arkitekten Gustaf Hermanssons ursprungliga rum och inredning med undantag för bl a bänkinredningen, rosettfönstret i väster och altarringen.

Kyrkorummet av idag präglas i huvudsak av den genomgripande omgestaltung som ägde rum under ledning av L I Wahlman i början av 1920-talet. Det mest påfallande inslaget är Emanuel Vigelands 33 glasmålningar, ansedda som hans största verk som glasmålare. Med sitt starka konstnärliga uttryck och sina djupa färgtoner dominerar de rummet och bidrar också till att kyrkorummet idag är mycket mörkare än det ursprungligen var. De förändringar som ägde rum vid ombyggnaden på 1950-talet har inte spelat lika stor roll för rumsupplevelsen med undantag för den nya altaruppsatsen. Vid den senaste renoveringen har något av det ursprungliga **nygotiska** rummets särdrag återskapats genom att valvens resning framhävs med de illusionsmålade valvribborna. Orgeln från 1949 betraktas som en av landets främsta, bl a som representant för den s k **Orgelrörelsen**.

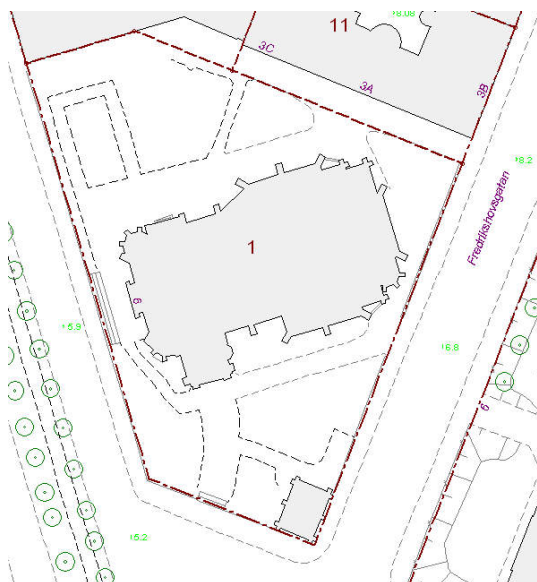
Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- kyrktornets viktiga roll i stadsbilden
- de välbevarade stenfasaderna i såväl kyrkobyggnaden som det f d gravkapellet, numera Oscars Lillkyrka
- kyrkorummets väldiga rymd
- det som kvarstår från den ursprungliga byggnadstiden såsom bänkinredning, **rosettfönster**, inventarier m m
- Vigelands glasmålningar
- **korets** dekormålningar av Filip Månsson
- huvudorgeln från 1949.

ORIENTERINGSPLANER

Uppmätning av R Andersson 1935, korrigerad 1974 av J Söderberg, ur Malmström, K, Oscarskyrkan, Sveriges Kyrkor Band IX:2, vol 160, Stockholm 1975.

Utsnitt ur Stockholms stadsbyggnadskontors baskarta 2007.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
1897–1903	Oscarskyrkan uppförs, arkitekt Gustaf Hermansson.	Malmström 1975
1903	Oscarskyrkans gravkapell, numera Oscars Lillkyrka, uppförs, arkitekt Gustaf Hermansson.	dito
1921–23	Genomgripande omgestaltning av kyrkorummet varvid samtliga av de ursprungliga glasmålningarna av Neumann & Vogel i Stockholm (förutom rosettfönstret bakom orgeln) ersätts med Emanuel Vigelands glasmålningar. (De tolv mindre fönstren i sidoskeppen får sina glasmålningar först 1927–28.) Det dekorativa måleriet i valvkappor och kor målas över, kolets väggar och valv får ny dekormålning i al secco av Filip Månsson. Predikstol och ljuskronor byts ut. Läktarnas ursprungliga massiva barriärer byts ut till de nuvarande med tunna balustrar . Bänkinredningen laseras något mörkare och orgelläktaren byggs om och får bli sina genombrutna träskärmar mot sidoläktarna. Arkadpelarnas kolonnskäft behuggs/mattslipas så dess ursprungliga glans och kulör dämpas. Två av de tre entréerna från förhallen muras igen, endast den mittersta bibehålls. Över dopfunten placeras en tygbaldakin . Även gravkappellets ursprungliga glasmålning ersätts med en av Vigeland. Arkitekt Lars Israel Wahlman.	dito
1926	Vindfång innanför norra entrén tillkommer.	dito
1930	Marmorytorna i den ursprungliga altaruppsatsen och altarringen tonas ned genom en kalklasering.	dito
1943	Sakristian utvidgas norrut, arkitekt Bernhard Schill. Baldakinen över dopfunten tas bort.	dito
1946–49	Ny orgel, byggd av Marcussen & Søn, Aabenraa i Danmark. Orgelfasad av Bernhard Schill. Det ursprungliga rosettfönstret byggs för med en träskiva.	dito

År	Händelse	Källa
1954–56	Renovering/ombyggnad, arkitekt Otar Hökerberg. Den ursprungliga altaruppsatsen i nygotisk stil av vit marmor ersätts av en ny altaruppsats, gjuten i guldbrons och utformad av skulptören John Lundqvist. Triumfbågens textband tas bort och kyrkorummets väggar avfärgas vita. Valvribbornas dekor målas över i grått med fogstrykning. Ett dopkapell med ny dopfont, också tillverkad efter John Lundqvists ritningar, tillkommer i norra korsarmen (invigt först 1958). Läktartrapporna i de västra småtornen läggs om och får dörrförbindelser med förhallen varvid de små tornportalerna ersätts med vägg- och fönsterpartier. Silverkammaren inreds i ett f d arkivrum. Wahlmans ljuskronor ersätts av nya i mässing.	Malmström 1975
1972	Nya armaturer på läktarna.	dito
1979	I södra korsarmen inreds Den gode herdens kapell, arkitekt Thomas Adlercreutz.	ATA
1997	Renovering, arkitekt Jerk Alton. Alla väggar och valv målas i brutet gulvitt och valvribborna illusionsmålas i tegelrött med grå fogstrykning. Ny ljusring framför koret och lampetter av mässing. Kormålningarna rengörs av konservator U Ullenius. Bänkinredningen laseras i grönt och två bänkar tas bort i kyrkans mitt varigenom de ursprungliga två långsmala bänkkvarteren delas upp i fyra kvarter. De två igensatta dörrarna från förhallen till kyrkorummet tas upp igen, de tre dörrarna mot kyrkorummet glasas. I förhallen byggs ett glasat vindfång. Ny textilkammare i källaren. Rosettfönstret bakom orgel tas fram på nytt. Gravkapellet omdanas till Lillkyrka, också av Jerk Alton. Nytt altare, altarring , dopfont och stolar, väggar och valv kalkas i gult. Hålet mitt i golvet för kisthissen byggs igen, ny trappa till källaren byggs (där f ö den ursprungliga altaruppsatsen förvaras).	ATA, SSM
2004–05	Ljuskronorna från 1950-talets renovering ersätts av fyra ljuskronor i mässing av äldre typ, men nygjorda.	SSM

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet
Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet
SSM Stockholms stadsmuseums arkiv

- Malmström, K, *Oscarskyrkan*, Sveriges Kyrkor
Band IX:2, vol 160, Stockholm 1975
- Malmström, K, *Oscarskyrkan*, Stockholm 2003
- Nilsson, C, *Kyrkguiden. Uägledning till kyrkorna i Stockholms stift*, Stockholm 2001
- Rengmyr Lövgren, B, *De målade fönstrens budskap ur Fönster 2002. Samtal med många röster*, Stockholm 2002
- Rengmyr Lövgren, B mfl, *Oscars församling 100 år. Minnesskrift 1956-2006*, Stockholm 2006
- Östermalm I och II, *Byggnadsinventeringar*, Stockholms stadsmuseum, Stockholm 1973 resp 1985.